

ОРГАНИЗАЦИЈА КОМАНДОВАЊА АРТИЉЕРИЈОМ

У неколико бројева „Артиљерског гласника“ и „Војног дела“ писано је досада о проблему командовања артиљеријом у борби. Иако је ово питање важно и од интереса за општевојне и артиљериске старешине, ипак сматрамо да оно само по себи не претставља неки тако тежак проблем како се то досада истицало. Док се проблем надлежности и права командовања у нашем Ослободилачком рату није решавао ни истицао (или бар веома ретко), јер се нису сукобљавала права и надлежности трупних и артиљериских старешина по питању употребе и давања задатака артиљерији, дотле се данас при третирању овог питања баш ово често узима као централна и прворазредна ствар у систему и организацији командовања артиљеријом.

Већи део писаца, који су разматрали ово питање, истицали су питање надлежности и права трупних и артиљериских команди у оквиру командовања артиљеријом, а при томе му нису увек непосредно и правилно прилазили. Због тога су и дошли до извесних схватања и поставки са којима се не можемо сложити. Логично је да се мора доћи до произвољних и погрешних закључака ако се овом питању прилази обрнутим путем, тј. ако се пође од питања односа и надлежности у командовању, па се овом даље подреди подела артиљерије у борби, а подели артиљерије подреде задаци које она треба да решава у разним ситуацијама. Ми сматрамо да је правилније ако се при решавању овог питања најпре размотре задаци које артиљерија треба да решава у разним борбеним ситуацијама тако да из тога резултира подела и груписање артиљерије, а да систем и надлежност у командовању произађу из поделе и груписања артиљерије, тј. да читава организација командовања буде врло еластична и прилагођена најбољој употреби артиљерије. При томе, свакако, не треба да буде места бојазни због отступања од неких „већ кроз ратну историју доказаних“ принципа и начела, нити страха од губитка надлежности и права артиљериских команди и старешина у управи и командовању артиљериским јединицама и артиљериском ватром.

Различитост задатака (због многобројних и различитих циљева на бојишту) које артиљерија има да решава (уништава или неутралише) као и њихова различитост по обиму, важности и распореду у дубини борбеног поретка, које има да решавају стрељачке и тенковске јединице, неминовно је изазвала потребу за поделом ватре артиљерије не само по врстама ци-

љева, већ и по дубини и фронту непријатељског борбеног поретка, саобразно ширини фронта и задацима стрељачких, односно тенковских јединица. А таква подела задатака артиљерије морала је да доведе и до одговарајућег груписања артиљериских јединица према истовестности и сродности задатака, са циљем што потпунијег искоришћења њене ватре за подршку одређених пешадиских, односно тенковских јединица. Према томе, већ извршена подела, односно груписање артиљерије, условљава ову или ону надлежност у планирању и употреби артиљериских група и њихових јединица, односно ватрених могућности. Ако се овако посматра организација командовања артиљеријом, онда се не може доћи до готових и прецизно одређених односа и надлежности, нити до готове и стално одређене јачине, броја и састава ових или оних артиљериских група. При оваквом посматрању питања, не може се тврдити да сваки стрељачки пук мора да има групу ПАГ, да група ПАГ треба да буде те и те јачине и слично, да дивизије и корпуси морају или не морају да имају своје групе, да командант стрељачког пука има или нема оно право, итд. Ако општевојне и артиљериске старешине познају суштину намене и употребе артиљерије, онда ће они у свима ситуацијама борбеног дејства лако наћи заједнички језик за лак и брз споразум, било у једном или другом систему командовања, тако да ће при томе саме артиљериске старешине имати (а оне морају да имају) пуну иницијативу у употреби својих јединица, имајући увек у виду задатак јединице коју потпомажу. Међутим, код већине оних који су досада о томе писали, уочава се прилично јасна тенденција запостављања улоге, места и одговорности артиљериских командира и команданата јединица при извршењу задатака, тј. за тактички најправилнији и најбољи рад у употреби своје јединице, односно њених ватрених могућности у ситуацијама подршке дејства пешадије и тенкова. Понегде се отишло толико далеко да се клања пред свемоћи планова, шема, таблица и др., да се рад командира батерије и команданта дивизиона, па чак и команди артиљериских група или пукова своди на просто извршење гађања, на чисто технички рад, јер је — како се то обично истиче — „све већ свршено у вишем артиљериском штабу“, мислећи на потпуно планирање свих артиљериских задатака и ватри, на потпуну организацију садејства и другог. Није потребно нарочито наглашавати да је овакво схватање погрешно и штетно, поготово за нас, можда и за оне армије које у свом саставу имају процентуално далеко већу засићеност артиљеријом. Пошто рат никада није био, нити ће бити, само ствар просте рачунице, ствар цифара и бројева, то ни дејство артиљерије не може бити само ствар прецизно израђених и математички тачних планова и прорачуна, бар не у оквиру њене тактичке употребе.

То не значи да сада треба одбацити неопходне планове и прорачуне, као и друга борбена документа преко којих се нужно врши најцелисходније планирање артиљериских ватри и задатака у вишим командама и штабовима, али, свакако, треба напустити крути централизам и свима артиљериским старешинама дати више слободе у употреби својих јединица, зависно од разних ситуација, односно од система и начина командовања, чиме ће се у знатној мери повећати и њихова одговорност. У вези са овим, може се поставити питање: зар централизовано командовање (а то значи планирање

употреба из једног центра) не обезбеђује најбољу и најмасовнију употребу артиљериске ватре, као једно од првих начела за употребу артиљерије у борби? Свакако, обезбеђује, али се то може остварити и без сувише крутог планирања из једног места, као што ће се то видети из нашег каснијег излагања. Међутим, осим овог познатог начела и захтева за употребу артиљерије, постоје и друга начела која стоје у противречности са овим. Зато решење тих противречности у датој борбеној ситуацији уствари значи најбоље решење командовања артиљеријом у борби. Јер, на пример, за време борбе у дубини и пре почетка јуриша, па и у току артиљериске припреме, нико не може боље да зна које циљеве и којим редом треба неутралисати и уништити од командира чете и командира батерије који га подржава и који је потпуно упознат са задатком дотичне стрељачке чете?

Поред тога што скоро у свима досадањим чланцима провејава склоност ка крутом и што већем централизму у командовању артиљеријом, као и борба за неки „аутономизам“ артиљериских команди и органа у саставу општевојних јединица и штабова, по питању надлежности и права команди грешило се и у другом правцу. Наиме, у условима подељеног командовања, када су артиљериске јединице придате некој пешадиској јединици, искључивао се сваки утицај претпостављених артиљериских команди и старешина, а самим тим и свака њихова одговорност за рад и дејство ових придатих јединица.

Таква схватања свакако су настала, с једне стране, због утицаја совјетских саветника који су, на њима својствен начин, круто, шаблонски и без икаквих образложења наметали своја искуства и гледишта, па чак и многе ствари за које се не може рећи да су и код њих примењиване, а с друге, и због крутог тумачења и стриктног подржавања одредби појединих уџбеника и правила која су код нас још у употреби, као и немања довољно слободе да се овом питању приђе са становишта наше стварности.

На крају, треба напоменути да наши садањи погледи и систем руковођења који постоји у нашој Армији неминовно мора да доведе и до извесних промена у организацији командовања артиљеријом у рату, поготово када се има у виду да код нас постоје други услови који одређују овакво или онакво гледање и решење војних питања и проблема.

Напомињемо да при даљој обради питања организације командовања артиљеријом у маневарском и позиционом рату никако не тврдимо да ћемо дати потпуно одређене форме командовања и детаљну и потпуну обраду овог питања, зато што то захтева и више простора и дуже време, затим систематско искоришћење разних искустава, детаљнију анализу наше објективне стварности, као и усклађивање више разних мишљења по појединим детаљима.

Организација командовања артиљеријом у маневарском рату

Операције и борбена дејства у маневарском рату изводе се под веома различитим околностима. Брзина, најшира иницијатива команди и старешина свих степена, смелост, дрскост, активност и изненађење потискују у други ред методичност, тачност и темељитост у планирању и систематич-

ност у организационим припремама самих операција и борби. Околности под којима се изводе радње у условима маневарског рата често не пружају потребне могућности за благовремени и стални утицај виших команди и старешина на сам ток и начин извођења борбених дејстава, поготово када се има у виду да се ова дејства најчешће одигравају на релативно широким фронтovima и више по дубини него у условима позициског рата. Због веће ширине фронта у маневарском рату знатно је отежана, а понегде и искључена могућност осматрања дејства јединица већих од батаљона, тако да се и ради тога смањује утицај одговарајућих команди на ток и развој борби. Осим тога, ширина фронта не дозвољава стварање потребних густина јединица и средстава, чак ни на главном правцу напада, односно на тежишту одбране. При извршењу борбених дејстава обе стране су принуђене да примењују маневар у најширем смислу, као основу за успешно остварење постављених циљева и задатака. Иако се при извођењу маневарске одбране редовно не тражи отсудно решење, то никако не значи да се тиме умањује упорност дејстава.

Дејства пешадиских јединица у нападу морају бити смела и брза, са тежњом да се што пре створи преимућство над непријатељем, било односом снага, јачином ватре или начином дејства на одлучујућим местима напада. Нападачеве јединице треба да теже да што пре и што дубље продру у међупросторе и спојеве браниоца, да би створиле услове за окружење и уништење непријатеља или га приморале на неорганизовано отступање. Убацивањем резерви и позадњих ешелона треба што брже ширити постигнуте успехе и смело наставити напредовање у дубини, а слабијим снагама окружавати непријатеља који остаје и даје отпор.

Дејства стрељачких јединица у маневарској одбрани такође морају да буду активна, смела и иницијативна, без обзира на то што се у овом виду одбране не тражи отсудно решење, већ само припремају услови за њега. Јасно је да ће степен активности неке јединице зависити од дате ситуације пред њеним фронтом и пред фронтом суседа, као и од њеног конкретног задатка, и да ће се створити најповољнији услови за прелаз у противнапад или у позициону одбрану ако се непријатељу нанесу што већи губици. Наћи прави моменат за противнапад и одредити његов циљ и обим, а у вези са тиме и задатке јединицама, претставља основни задатак командовања. Пошто најшира примена маневра и самостална дејства јединица долазе до пуног изражаја у таквој ситуацији, онда је природно да то треба имати у виду при разматрању организације командовања артиљеријом у таквим условима. Осим тога, јасно је да се начину борбених дејстава пешадиских јединица морају прилагођавати и борбена дејства артиљерије, која у подршци стрељачких јединица морају бити смела, дрска, изненадна, иницијативна и брза, користећи понекад и највећи домет (код већих и за то погодних циљева), а врло често и непосредно гађање са најближих отстојања. Артиљерија мора непрекидно да прати ватром и покретом најистакнутије јединице у нападу, а често и да остаје са последњим стрељачким деловима, нарочито у току маневарске одбране. Она мора да буде увек спремна да на најбржи начин отвори ватру на појављене циљеве и да без дуже припреме подржи противнапад јединица којима је придодата или их подржава.

Овакав начин дејства артиљерије у већој мери искључује детаљисање и обимност при организацији извиђања и топографске службе и у планирању артиљериске ватре, као и поступност у наређивању. Само по себи је јасно да би у оваквим условима детаљније планирање артиљериске ватре, на пример, у команди дивизије, па и у артиљериском пуку, значило спутавање иницијативе и брзине у раду и дејству дивизиона и батерија и умањило њихову ефикасност, јер артиљериска ватра, нарочито у овим околностима, мора да се благовремено отвори баш тамо где је то најпотребније пешадиским јединицама. Међутим, не треба схватити да све ово важи за сваку ситуацију борбеног дејства артиљерије у условима маневарског рата. Логично је да тамо где ће се борбена дејства стрељачких јединица више ближити начину дејства у позиционом рату, тамо ће се начин рада и обим свих претходних радњи артиљерије више приближавати условима рада за позициско ратовање.

Изнети услови и начин извођења борбених дејстава у маневарском рату захтевају одговарајуће начине и поделу артиљерије у борби. Већ је напоменуто да ће и мање пешадиске јединице (чете и батаљони) доста често изводити нападе и противнападе не само у саставу веће јединице, већ и самостално и иницијативно, нарочито у самосталним борбама на ширем фронту. У таквим ситуацијама њих свакако треба ојачати и одговарајућим бројем артиљериских оруђа. То исто важи за стрељачки пук, па и дивизију. Пошто смо већ истакли да је због изнетих услова ограничен, а понегде и немогућ благовремен утицај виших команди, поставља се сада питање: да ли је целисходнија и правилнија употреба артиљерије ако се у оквиру пука формира посебна група која је намењена за његову подршку (разуме се са извесним ограничењима употребе), па да се она даље подели за подршку батаљона и чета, или ако се артиљерија прида стрељачком пуку да са њоме располаже и да је употребљава према конкретној ситуацији, по свом нахођењу. По нашем мишљењу, много је боље ово друго решење. Али, и овде има изузетака. Наиме, зависно од задатка стрељачког пука, од ширине фронта и јачине артиљерије биће случајева (можда не тако ретко) када ће се образовати група ПАГ код стрељачког пука који се налази на правцу главног удара или на тежишту одбране, нарочито онда када дејствује на ужем фронту. А пошто се ту у исто време налази и главни правац напада, односно тежиште одбране дивизије, онда команда дивизије тиме ствара за себе још једну могућност за испољавање већег утицаја на томе, у целини гледано, најважнијем делу свога фронта. Према томе, по нашем мишљењу, начин поделе артиљерије у првом реду зависи од задатка јединице. А пошто задатак јединице, углавном, условљава и одређивање ширине фронта и јачине јединица, ми се не можемо сложити са онима који сматрају да подела артиљерије у борбеном поретку зависи само од ширине фронта и јачине артиљерије која стоји на расположењу. То исто важи и у погледу поделе артиљерије и у оквиру стрељачког пука. Наиме, стрељачке батаљоне и чете треба ојачавати зависно у првом реду од њихових задатака, а затим од ширине фронта и јачине артиљерије, а на непосредном расположењу команде пука, зависно од истих услова, задржавати ову или ону количину артиљерије.

При разматрању поделе артиљерије често се истиче питање да ли у дивизији начелно треба формирати дивизиску, а у корпусу корпусну артиље-

рису групу, или само једну или другу. Иако се на ово питање не може дати конкретан одговор, јер услови извођења борбених дејстава нису увек исти, ипак сматрамо — ако се има у виду оно што смо досада изнели — да ће ситуација најчешће захтевати да у дивизији постоји дивизиска артиљериска група. То значи да се у извесним ситуацијама може догодити да ова група и не постоји, али би у том случају пуковска артиљериска група стрељачког пука на главном правцу напада, односно на тежишту одбране, била релативно јача и примила на себе извршење основних задатака, које нормално решава дивизиска артиљериска група. Ми сматрамо да није оправдана бојазан од тзв. „двовлашћа“ у командовању у овом случају и од отступања од начела да и пук и дивизија треба да имају своје групе, јер је, свакако, најважније то да се у датој ситуацији благовремено и што боље подржи дејство пешадије, тј. дејство стрељачког пука на главном правцу напада, односно на тежишту одбране. У Народноослободилачком рату имали смо још карактеристичније случајеве. Наиме, једна група (која је имала улогу ДАГ-а) подржавала је напад две дивизије, односно напад јединица на главним правцима две суседне дивизије. Нема потребе да се наводе услови који су то диктовали, али је важно да се истакне да је њен успех био врло добар, да је то било могуће, да се сличан случај може опет поновити и да при томе није било никаквих тешкоћа због „двовлашћа“ у погледу надлежности командовања.

Постојање корпусне артиљериске групе у условима маневарског рата у већини случајева биће условљено могућностима њеног формирања с обзиром на расположиве калибре и јачину артиљерије у корпусу. Међутим, не би требало настојати да се по сваку цену формира корпусна артиљериска група на рачун слабијег ојачања дивизије и пукова, зато што у највише случајева нису најопаснији они циљеви које иначе треба да туче ова група, већ они који непосредно коче или отежавају дејство пешадиских јединица, тј. циљеви који нормално долазе у обзир за тучење дивизиском артиљеријом и артиљериским групама у самој дивизији. Природно је да треба формирати и корпусну артиљериску групу ако се борбена дејства, по начину и условима извођења, приближавају условима позиционог рата и ако се располаже одговарајућим калибрима и јачином артиљерије. У случајевима када се не формира корпусна артиљериска група, природно је да ће група ДАГ на главном правцу напада, односно тежишту одбране, примити на себе и задатке корпусне артиљериске групе. Због тога ова група (групе) треба да буде нешто јача, а команди корпуса треба обезбедити већи утицај на рад ових група ангажовањем извесног дела ватрених могућности и планирањем маневра за разне предвиђене случајеве.

На основу овако изнетих мисли о подели и груписању артиљерије могло би се доћи до закључка да би у маневарском рату требало применити систем подељеног командовања артиљеријом, при чему би степен подељености био већи или мањи, зависно од задатака и осталих услова у којима заједно дејствују поједине стрељачке и артиљериске јединице.

Какви односи, при оваквом начину командовања, треба да буду између артиљериских команди и старешина с једне, и артиљериских и пешадиских старешина с друге стране? Ми сматрамо да се ни овде не може унапред тачно разграничити надлежност, тј. прецизирати односи који би важили за све слу-

чајеве, а то и није најбитније у организацији командовања, пошто односи надлежности резултирају из задатака и начина поделе — груписања артиљерије. Ми се не слажемо ни са оним поставкама наших правила у којима се односи између претпостављених артиљериских команди и формациски потчињених јединица, које су придодате стрељачким јединицама, своде само на одржавање везе, не објашњавајући чему та веза служи, изузев да се дотична јединица или јединице, по потреби, могу поново ставити под команду формациски више артиљериске команде. Регулишући односе придатих артиљериских јединица са командама стрељачких јединица којима су придате, правила предвиђају да су дотичне артиљериске групе у сваком погледу потчињене командама ових стрељачких јединица. Чини нам се, а то потврђује и досадашња пракса, да такве поставке могу навести на крута и буквална тумачења, да за рад и дејства придатих артиљериских јединица сву одговорност једино сноси команда којој су придате и да само она има право да даје задатке у борби искључујући сваки утицај виших команди и њихових артиљериских органа. На пример, ако је један стрељачки пук ојачан једним дивизионом, а његова два батаљона са по једном батеријом из придатог дивизиона, онда командант дивизиона, према садањим одредбама правила, не би имао права да даје никакве задатке батеријама које су придате батаљонима, па, према томе, не би сносио ни одговорност за неправилност њиховог рада и дејства. У овом случају сва надлежност и одговорност команданта дивизиона свела би се на утицај код оне једне батерије која је још остала као подручна команди стрељачког пука. Исто важи и за односе команде дивизије, односно начелника артиљерије дивизије према придатим јединицама стрељачким пуковима, као и за сличне односе између команде корпуса и команде дивизије. Из овога се прилично јасно види да такво строго разграничење надлежности не би било логично, а и да не говоримо о томе да би га се у пракси тешко било придржавати. Ми не видимо разлога да треба да постоји нека суштинска разлика између начина руковођења и система командовања, а самим тим и степена одговорности који данас постоји у мирнодопским условима у командовању артиљеријом. Јасно је да ће општевојни командант и комесар имати у борби своју органску и придату артиљерију на потпуном расположењу, али сматрамо да то никако не искључује извесна права и дужности претпостављене више команде да поставља најнужније задатке и захтеве придатим јединицама, уколико и када је то потребно у интересу више јединице као целине, у интересу суседа и слично. На крају, када виша команда даје задатке и има право употребе ниже јединице као целине, зашто не би имала право да ту и тамо даје задатке и деловима — јединицама које сачињавају ту целину. Разумљиво је да то неће и не треба да буде редовна, већ само изузетна појава, јер не би било потребно подељено командовање, нити би требало вршити придавање артиљериских јединица ако би на њихов рад био потребан изразитији и већи утицај виших команди. Према томе, биће слушајева да се и у ситуацијама подељеног командовања изрази утицај више команде, тј. да се може и у току борбе поставити задатак овим јединицама, а да то ипак не значи кршење принципа подељеног командовања, јер ће придате артиљериске јединице и даље остати на расположењу оним коман-

дама стрељачких јединица којима су придодате. При томе саме задатке треба давати преко одговарајућих стрељачких команди.

Организација командовања артиљеријом у позициском рату

За разлику од маневарског рата, операције и борбена дејства јединица у позициском рату начелно се изводе на ужим фронтovima; тада се има више времена за припреме, тако да бранилац има могућност да потпуније организује своју одбрану, да много шире примени фортификациске мере, да потпуније организује ватрени систем и садејство јединица, да темељитије и прецизније изводи организациске послове у командама и штабовима, да потпуније организује осматрање и извиђање итд. Природно је да све то приморава нападача да и он врши дуже припреме (тражећи знатно више времена за организацију извођења напада и за детаљну разраду планова дејства), да одреди довољно средстава за рушење и неутралисање објеката и живе силе, као и јаке снаге за извршење пробоја, да потпуно спроведе организацију садејства, да организује потпуни систем извиђања и осматрања код свих јединица и свих родова, да предузме мере за маскирање и изненађење до највеће мере, нарочито у погледу места и времена почетка напада, итд.

При оваквим условима и начину дејства осталих јединица и артиљерија може добити одређеније задатке. Наиме, ватрени задаци за рушење, уништење и неутралисање биће конкретнији и благовремено одређени, а на релативно ужим фронтovima, односно ватреним зонама дејства артиљерских јединица, може се потпуније извести организација извиђања, осматрања и топографска служба, чиме се постиже већи утицај виших претпостављених команди на рад и дејства артиљерских јединица. Потреба за прецизним дејством артиљерије у извршењу задатака захтева и дуже време за саму припрему, које је такође потребно и за припрему јединица других родова. А дуже време за припрему омогућава солидније планирање и разраду планова дејства артиљерских јединица са пешадијом и тенковима, као и далеко већи утицај и давање помоћи од стране виших команди и штабова у свим организациским припремама операције и борбених дејстава. Да би се обезбедило спровођење одлука и замисли општевојног команданта у динамици борбе (применом разних маневара, употребом резерви, позадних ешелона, извођењем обухвата, противнапада, и др.) потребне су благовремене припреме артиљерије још пре почетка самог напада, а то значи да је потребан све већи утицај претпостављених виших команди и њихових артиљерских органа у планирању употребе артиљерских јединица за обезбеђење извршења помених маневара.

За разлику од изнете поделе артиљерије у условима маневарског рата, ојачавање, односно придавање артиљерских јединица пешадиским јединицама, нарочито у артиљерској припреми и подршци у нападу на позициону одбрану и у позиционој одбрани, тј. тамо где се радње и борбена дејства плански припремају и обезбеђују, у највише случајева не би значило да је тиме примењен најбољи начин подршке пешадије. Међутим, то не значи да пешадиским јединицама, зависно од задатака дотичних јединица, ширине фронта и јачине артиљерије са којом се располаже, не треба придавати ар-

тиљерију на непосредно располагање. Напротив, кад год се придавањем артиљерије може обезбедити најбољи начин подршке, као, на пример, код широким фронтима, на испресецаном и слабо прегледном земљишту, у борби у дубини и слично, онда артиљерију треба обавезно придавати пешадиским јединицама. Начелно стрељачки пук треба да подржава одређена артиљериска група, а артиљериске јединице које улазе у дотичну групу треба да добијају задатке за подршку батаљона дотичног стрељачког пука, али опет у саставу и из састава своје артиљериске групе. Планом треба предвидети препотчињавање једног дела или целог ПАГ-а стрељачком пуку, односно јединицама стрељачког пука. У случајевима кад се, при постојању групе ПАГ, стрељачки пук ојачава делом артиљерије, онда планирање артиљериске ватре у периоду артиљериске припреме, а делом и артиљериске подршке, спада у надлежност команде ПАГ-а, не само у погледу артиљерије у саставу ПАГ-а, већ и у погледу формациске артиљерије стрељачког пука и батаљонских минобацача.

Чиме се треба руководити при одређивању јачине групе ПАГ и придате артиљерије стрељачком пуку, односно батаљонима и четима? По нашем мишљењу, јачина и састав пуковске артиљериске групе зависи, у првом реду, од броја и карактера ватрених задатака које ће имати да решава ова група за рачун стрељачког пука првенствено на дубини његовог ближег задатка. Тим истим принципом треба се руководити и при одређивању јачине и састава артиљерије која се придодаје батаљонима — четима. Ако би се при овоме руководили задацима које ће имати да решава у борби у дубини, тј. задацима који се не могу довољно конкретно одредити, онда би то довело до слабљења јачине артиљерије, односно слабљења артиљериске подршке, и то баш у фазама борбе када стрељачке јединице решавају најтежи део својих задатака и када је подршка артиљерије најпотребнија.

Због постојања различитих циљева на читавој дубини борбеног поретка непријатеља, као и потребе за непрекидном планском подршком пешадије и тенкова, од почетка до краја, на целој тој дубини, неопходно је да се редовно образују дивизиске и корпусне артиљериске групе. С друге стране, због бројности задатака које артиљерија има да решава у ситуацијама позициског рата мора се вршити максимално планско искоришћење артиљериске ватре формациских и придатих оруђа. Ради тога се у артиљеријској припреми и подршци напада, а у одбрани у току борбе за предњи крај и испред њега, редовно искоришћава и артиљерија јединица другог (и трећег) ешелона, а врло често и покретне противтенковске резерве (ШТР). Распоред ових јединица за извршење поменутих задатака треба да буде колико резултат потреба за што боље извршење ових задатака, толико и резултат процене предвиђања употребе трупних јединица из чијег су састава ове привремено извучене. При овоме се одмах намеће питање како их треба распоредити да би се обезбедило што лакше командовање. Да ли је боље да се од њих формирају посебне групе које би стајале непосредно под командом, на пример, команде корпуса (начелник артиљерије корпуса), у оквиру корпуса од дивизија других ешелона, или је боље и целисходније да ова артиљерија уђе у састав корпусне артиљериске групе или дивизиских артиљериских група дивизија првог ешелона? За решење овога питања у првом реду треба имати

у виду ситуацију и задатке ових привремено извучених артиљерских јединица, а затим могућност њиховог благовременог прелаза у састав својих матичних јединица, када се за то укаже потреба. Па ипак, обзиром на то да је природа задатака у највећем броју случајева одлучујући елемент, било би најбоље да се ове јединице потчине командама дивизија првог ешелона за чији рачун и на чијем фронту дејствују. А ако се у истом циљу употребљавају ПТ резерве јединица другог и трећег ешелона и корпусна ППТР, онда треба више водити рачуна о специфичном и основном задатку ових јединица. Можда би због тога било најбоље да се обједине у групе које би за време извршења оваквих задатака стајале на непосредном располагању команде корпуса (односно начелника артиљерије корпуса). Овим би се најбоље обезбедила правилност и реалност њихове употребе, као и могућност благовременог укључивања за извршење њихових основних задатака, ако би то било потребно у овом времену.

Ако бисмо разматрали однос начелника артиљерије дивизије, односно команде дивизије, према пуковској артиљерској групи и команде (команданта) стрељачког пука према истој групи, онда бисмо дошли до разјашњења суштине односа у централизованом командовању, а што је, бар досада, била најчешћа тема при разматрању питања командовања артиљеријом. По овом питању ми смо изнели своје мишљење у уводу овога чланка. Јасно је да су пуковске артиљерске групе, при централизованом командовању, потчињене команди дивизије преко начелника артиљерије дивизије, који им по одлуци команданта дивизије даје ватрене задатке, одређује рејоне ВП и осматрачнице, попуњава муницијом и друго. Међутим, овде је често пута спорно колико ће ватрених задатака добити пуковска артиљерска група од начелника артиљерије дивизије и у ком обиму ће дејство и рад пуковске артиљерске групе бити запланирано у команди дивизије. Врло често се сматра да има могућности, а и потребе да се запланирају такоређи све ватрене могућности групе ПАГ, а неки мисле да томе треба увек тежити. Истина, у позициском рату за то постоје могућности, с обзиром на време које стоји на расположењу и на постојање података о местима и важности циљева. Међутим, иако постоје такве могућности, ипак је у овом случају питање потребе више за дискусију, јер има неколико разлога због којих команда дивизије не треба да тежи потпуном планирању и искоришћењу ватрених могућности група ПАГ. Тако, на пример, садејство треба потпуно организовати у оквиру стрељачког пука, а у томе врло важну улогу има и елемент слободних ватрених могућности, затим немогућност сталног праћења појаве циљева и моментаног реагирања старијих команди од команде пука, могућност појаве нових и опаснијих циљева, чак и у артиљерској припреми, а нарочито у подршци, и, на крају, скоро редовни недостатак неопходне количине артиљерије, потребне за пуну подршку у условима позициског рата. Све то наводи на то да у односима према групи ПАГ мора постојати извесно двовлашће, па чак и нека врста „тровлашћа“. Наиме, група ПАГ ће извршавати задатке које је планирала команда дивизије, као и задатке који нису били планирани, а доделе јој се у току борбе. Она ће извршавати задатке које је планирала команда стрељачког пука у границама слободних ватрених могућности, као и незапланиране које јој буде поставио командант стрељачког пука. На крају она ће

дејствовати и по иницијативи, тј. по одлукама команданта самог ПАГ-а и команданта и командира јединица из његовог састава. Да ли ће бити више или мање централизма у планирању и правима употребе артиљерских јединица ПАГ-а зависи од разних услова који су већ раније истицани. По нашем мишљењу, команда дивизије треба да ангажује део могућности ПАГ-а у првом реду за што бољу подршку дотичног стрељачког пука у датој ситуацији и за обезбеђење свога утицаја у појединим фазама борбе, а да сву осталу ватрену могућност и планирање остави команди стрељачког пука кога дотична група ПАГ подржава и тако да то буде основни принцип који ће регулисати односе и право руковођења пуковском артиљерском групом.

Разматрајући питање односа команданта стрељачког пука према ПАГ-у намеће се и питање места, задатака и односа начелника артиљерије стрељачког пука у таквој ситуацији. Да би се оруђа и јединице најбоље искористиле и правилно расподелила артиљерска ватра по циљевима у оним периодима боја у којима се унапред може запланирати дејство артиљерије, логично је да командант ПАГ-а врши планирање ватре не само своје групе, већ и за формациску и придату артиљерију дотичног стрељачког пука. Међутим, пошто начелник артиљерије стрељачког пука даје предлог за употребу органске и придате артиљерије, поставља се питање његове надлежности у погледу употребе ових јединица, а у вези са тиме и питање одговорности за њихово дејство у тој ситуацији. Ми сматрамо да и овде мора постојати двовлашће, уствари привидно двовлашће у погледу права, ма да у крајњој линији и овде, као и на много других места, двовлашће не постоји, јер командант стрељачког пука, као трупни командант, уствари има једино право употребе своје артиљерије. Конкретније, начелник артиљерије стрељачког пука треба да учествује у рекогносцирању заједно са командантом стрељачког пука и командантом ПАГ-а, можда изузетно да даје предлог команданту стрељачког пука за употребу пуковске и придате артиљерије, а најчешће ће заједно са командантом ПАГ-а припремати заједнички предлог о употреби ПАГ-а и придатих и органских артиљерских јединица (заједнички реферат подноси командант ПАГ-а), заједно ће разрађивати планове употребе артиљерије, у току саме борбе утицаће на дејство артиљерије посебно својих јединица, подносиће извештаје и давати предлоге свом команданту и одговарати за дејство и успех потчињене артиљерије. Он није потчињен команданту ПАГ-а, нити овај њему, а оба су одговорни команданту стрељачког пука за успешно дејство и рад артиљерије према степену права командовања појединим јединицама. Овакво схватање односа између начелника артиљерије и команданта ПАГ-а може одмах да изазове критику због недовољне разграничености у погледу надлежности, али природа ствари у овом случају је таква да не видимо могућност за прецизније одређивање њихових права и надлежности.

Однос команде корпуса, односно начелника артиљерије корпуса према групама ПАГ дивизија у саставу корпуса треба заснивати на истом начелу како је то наведено за однос команде дивизије према пуковским артиљерским групама.

Права и надлежности претпостављених команди у употреби покретних противтенковских резерви (или делова ових резерви) потчињених јединица требало би да буду исти као што је речено и за однос према артиљерским групама.